

Haderslev, 01.06.2010

Ref.: METODEF02/HH/bha

ad hoc NOTAT 2

Om metodefriheden

Folkeskolens metodefrihed – historik, ide og forankring i lyset af den aktuelle debat

Når danske skoleledere foreslår, at metodefriheden skal erstattes af noget, der kaldes metodeansvar, hvor lærerens arbejde styres og kontrolleres af en slags metodekonsulenter, så er vi tilbage i enevoldskongens skole.

I begyndelsen af 1900-tallet var idealet, at læreren over for en broget elevflokk måtte være opmærksom på elevernes mangeartede evner, interesser og muligheder. Forudsætningen var lærerens frie personlighed og metodefriheden. Dette ideal slår igennem i forskellige af 1900-tallets skoledokumenter, blandt andet i kultusminister H.V. Sthyr (Højre) cirkulære fra 6.4.1900. Med dette cirkulære er det officielt fastlagt at skolens indhold og form foregår inden for de givne rammer og under hensyntagen til lærerens personlige åndelige liv. Åndsfriheden er blevet et begreb i dansk skolekultur, og det begreb dukker så op igen i skolens formålsparagraf i 1975, hvor også demokratibegrebet finder plads.

Metodefriheden har dog ofte været under angreb. Især to forhold har været baggrund for angrebene. Det første forhold vedrører agtelsen af læreren. Det andet styringen og kontrollen af skolen. Det har ført til en vældig bureaukratisering af skolen og en undervisning, som spændes inde mellem målformulering og evaluering, hvilket har medført, at der ikke gives tilstrækkeligt rum for samtalen, fri bevægelighed og personligt åndeligt liv, som skrevet stod i cirkulæret fra år 1900.

Udarbejdet af Holger Henriksen, fhv. central studielektor i pædagogik, medlem af SOPHIA's Faglige Råd

Katekisation

Ved katekisation forstår man den undervisningsmetode, der gennem *lærerens spørgsmål* sikrer sig elevens *korrekte svar*. Der kunne ligge et studium i denne metodes udvikling inden for kristendomsundervisningen gennem 200 år fra 1700-tallets katekismus (Erich Pontoppidan) over Balles Lærebog i 1800-tallets første halvdel og hundrede år med Balslevs katekismus. Den åndløse udenadslære mildnedes gennem århundrederne, specielt gennem den grundtvigkoldske kritik. Her blev vægten lagt på *sangen, fortællingen og samtalen*, der bevæger sindet. Og så må det vel tilføjes, at også fortællingen kan degenerere til lektie, altså udenadslære.

Den indbyrdes undervisnings metode

Denne metode bunder i det princip, at elever underviser elever. Ældre elever underviser yngre, og det blev efter almueskoleloven af 1814 systematiseret efter militære organisationsprincipper inden for enevældens hierarki.

Systemet udvikledes først blandt engelske underofficerer i Indien i 1700-tallet, og senere overført til fattigskoler i London. Eleverne inddeltes i grupper med en ældre elev som leder. Grupperne førtes rundt i klasseværelset, og lederen terpede stavning og andre kundskaber ind i eleverne i overensstemmelse med plancher, der hang på væggene. Lærerens opgave var at fløjte, når grupperne skulle skifte til næste planche. Gruppelederens opgave var at læse for og overhøre.

Metoden blev gennemført i et omfattende, centralt udviklingsarbejde, og der blev udøvet streng kontrol med metodens anvendelse. Hele enevældens hierarki var sat ind på opgaven – på kongens ordre blev metodens gennemførelse kontrolleret. Almueskolen var en centralistisk statsskole.

Grundtvig udøvede kritik i sit skrift "Om den Lancasterske Methode":

"Man synes at forestille sig det fuldstændigt afrettede Folk under Billedet af en fuldstændig Under-Officer i den daglige Tjeneste - - - en ufravigelig Rettesnor ved Underviisningen. Skole udtrykker nemlig det frieste af alle Forhold, da Underviisningens Held ustridig beror på Læreren og Lærlingens Villie; men tillige af en Veksel-Virkning som nødvendigvis afhænger af Evnerne hos Lærer og Lærling."

Metodens afhængighed af undervisningens indhold samt lærers og elevs forudsætninger er her formuleret for første gang i dansk skolehistorie. Først i 1900-tallet slår denne opfattelse igennem, da statsskolen bliver til den kommunale skole. Idealet var altså, at læreren over for en broget elevflok måtte være opmærksom på elevernes mangeartede evner, interesser og muligheder. Forudsætningen var *lærerens frie personlighed og metodefriheden*. Dette ideal slår igennem i forskellige af 1900-tallets skoledokumenter.

1900-tallets skolepolitik og metodefriheden

Almueskolen bliver til folkeskole og statsskolen bliver den kommunale skole ved århundredeskiftet (1899). I kultusminister H.V. Sthyr's (Højre) cirkulære fra 6.4.1900 gives en *"en Ramme for Skolearbejdet, hvilket samtidigt med at tjene som Norm for forskellige Skoleformer kan udfyldes forskelligt efter de forskellige Forhold."* På tolv sider gives et rids af skolens fag, en læseplan. Dette har hidtil været varetaget af de lokale skolemyndigheder, der *"i rigtig Erkendelse af Lærerpersonelets Betydning for Skolegerningen har overladt Sagen til Læreren individuelle Skøn. Men så vigtigt det er, at der i Skolen gives Rum for fri Bevægelighed og personligt åndeligt Liv, så nødvendigt er det, at der under Folkeskolens stigende Udvikling og fremadskridende Organisation tages det skyldige Hensyn også til den fornødne Enhed og Orden inden for Skolens virksomhed."* Med dette cirkulære er det officielt fastlagt at skolens indhold og form foregår inden for de givne rammer og under hensyntagen lærerens personlige åndelige liv. *Åndsfriheden er blevet et begreb i dansk skolekultur*, - og det begreb dukker så op igen i skolens formålsparagraf i 1975, hvor også demokratibegrebet finder plads.

Under anden verdenskrig finder undervisningsminister Jørgen Jørgensen (Det radikale Venstre) det nødvendigt at understrege dette element i dansk skoletradition. Som et værn mod nazistisk påvirkning understreger han betydningen af at fastholde det principielle i det sthyr'ske

cirkulære. I et cirkulære fra 24.5.1941 skriver han: *".... en Erstatning for disse tildels forældede Bestemmelser (Det sthyrske cirkulære, HH) vil være unødvendig og uheldig, idet der ikke skal gøre noget Forsøg på at lede Undervisningen ad bestemte Baner, når blot de foreskrevne Mål nås."* Derefter giver ministeren en uddybning af folkeskolens formålsparagraf i loven af 1937.

I 1990-erne er Bertel Haarder (Venstre) blevet undervisningsminister. Han var bekymret for de moderne skoletanker og opfordrer direktoratet for folkeskolen til at redegøre for de grundlæggende kundskaber, man måtte kræve af folkeskolens undervisning. Det blev til et debathefte "Om grundlæggende Kundskaber", 1986. I et indledende kapitel, "Almen Viden", Fastslås, at uden en fælles og almindelig viden er samtalen og den folkelige drøftelse ikke mulig, oplysning er forudsætning for demokratiet. Demokratisk pædagogik er ikke at forstå som skinparlamentariske processer, hvor eleven involveres i beslutninger, han ikke har overblik over. Afsluttende karakteriseres dansk skole således: *"Det er karakteristisk for dansk skole, at politiske, administrative og pædagogiske beslutninger tages i relativ frihed på mange niveauer. under hensyntagen til beslutningstagernes kompetence. Det er denne relative frihed, der ofte benævnes **metodefrihed**."* Dette skolesyn er siden kommet under voldsomt pres.

Indbygget i denne skolekultur ligger agtelsen for lærerpersonligheden. I en betænkning om læreruddannelsen (nr. 1199, juni 1990) kommer denne agtelse således til udtryk: *"En lærer må i dag ud over sin faglige ballast have en betydelig viden om pædagogiske, psykologiske og sociologiske forhold som baggrund for og hjælp til egne overvejelser og beslutninger. Men det centrale i lærerarbejdet er de personlige og menneskelige kvalifikationer. Disse kan ikke sikres eller måles hverken pædagogisk eller fagligt. En uddannelse kan dog lægges således til rette, at den mest muligt fremmer væksten af dette umålelige. . . . Afgørende er det, at der på et seminarium og omkring seminariet er et kulturelt miljø, som er udadvendt og åbent for, hvad der rører sig i tiden. . . ."*

Angreb på metodefriheden

Især to forhold har været baggrund for angreb på metodefriheden. Det første forhold vedrører agtelsen af læreren – eller snarere mistilliden til læreren. I en ændring af lov om folkeskolen 1988 enes Venstres Bertel Haarder og Helle Degn fra Socialdemokraterne om, at skoleinspektørerne fremover skal *lede og fordele arbejdet*. Det er forståeligt, at skoleledelsen måtte sikre kvalificeret undervisning ved at fordele fagene til kompetente lærere, men hvorfor en skoleleder skulle være særlig kompetent til at lede undervisningen, er helt uforståeligt. Det må overlades til kompetente lærere, - og først når det går galt må skolelederen udøve sin tilsynspligt.

Det andet forhold vedrører selve synet på loven. Skolen havde hidtil været "den kommunale skole", som det var formuleret i skoleloven, men i arbejdet med en ny skolelov op til loven af 1993 fik Bertel Haarder ændret det til, at skolen var "en kommunal opgave". Ingen kritik blev formuleret, og loven blev vedtaget med den radikale undervisningsminister Ole Vig Jensens underskrift. Skolen er ikke længere en kommunalskole, men *en statsskole*, og loven er ikke at forstå som en rammelov for en fri skole, men *et redskab for styring og kontrol*.

Disse forhold har betydet en vældig bureaukratisering af skolen, - i et forsøg på at få styr på det ustyrige er der i løbet af 2000-årene kommet 40 ændringer til loven om folkeskolen. Dominerende i denne udvikling har været en tro på managementteorier, modeller for styring og kontrol. Kernen i disse teorier er, at der skal formuleres præcise mål, som kan evalueres ved processens afslutning. Det har medført uhyrligheder.

Lærerpersonegheden har været under angreb – man forestiller sig en særlig form for personlighed, som skulle kunne udvikles under kurser for personlig udvikling. Interessen for den slags overgreb var meget stor i midten af 1990-erne.

Diskussionen om nationale test viser med al tydelighed, at når undervisning spændes inde mellem målformulering og evaluering, så gives der ikke rum for samtalen, - fri bevægelighed og personligt åndeligt liv, som skrevet stod i cirkulæret fra år 1900. I stedet foreslår en skamløs konsulent "en evidensbaseret evalueringskultur". Dette forkvaklede kulturbegreb er et overgreb på det bedste i dansk skoletradition.

Metodefriheden har ofte været under angreb, - også fra såkaldt progressive pædagogers side. Da lille Klaus Rifbjerg skulle i børnehaven – en Montessori-børnehaven – havde han sin lille røde brandbil med. Det blev forhindret. Små røde brandbiler hørte ikke hjemme i Montessoris pædagogiske system. Og sådan er det hele vejen igennem.

Når danske skoleledere kan foreslå, at metodefriheden skal afskaffes – og det er det, der foreslås!!! – og man i stedet skal have noget, der hedder metodeansvar, hvor lærerens arbejde styres og kontrolleres af en slags metodekonsulenter, så er vi tilbage i enevoldskongens skole, hvor en underkuet lærer skulle stå til regnskab for sin brug af den korrekte metode.